

PHP

web programmirleme dili 2015.

Bu gün biz Web sahypa döretmäni öwrenip başlaýas, bu kitap arkaly biz Maglumatlar bazasy bilen işleýän we HTML kodlar arkaly edip bolmaýan işleri bize aňsatlyk bilen edip berýän ýagny **WEB PROGRAMMIRLEME** dili bolan Ýagny PHP ny öwrenip başlaýas. Egerde siz şu sözleri okaýan bolsaňyz diýmek siz eýýäm Web Sahypa döredip başladyňyz, bu kitap bolsa size kömek eder.

Geliň biz ilki PHP nyň gelip çykyşy barada az-kem maglumata eýe bolalyň.

PHP TARYHY:

PHP 1995 ýyly, Rasmus Lerdorf Perl/CGI da internet saýtyna girýänleriň näçedigini hasaplamak üçin kiçik bir programma ýazdy. Şol wagtlary munuň ýaly işleri bejerýän hiç hili programma ýokdy, şonuň üçin oňa köp hatlar gelip, onuň bu işi nädip bejerenini bilmek üçin sorap başladylar. Şonda Lerdorf özüniň bu kiçi programmasyny Ýany PHP(Personal Home Page ýa-da Hypertext

Processor) ny mugut paýlap başlady. PHP nyň uly tizlik bilen ýaýrap barýanyny gören Lerdorf PHP nyň işini başlady ýagny goşmaça kodlar goşup başlady, wagty gelip PERL onuň üçin azlyk edip ol bu programmany C programmirleme dilinde ýazyp başlady, we PHP ny işläp çykarmaga bütin dünýä programmistleri gatnaşyp başlaýar.

1997 ýyly PHP 3.0 çykdy, we bütin dünýä boýunça 50 000 den köpräk adam şu programmany işledip başlady.

1999 ýyla gelip PHP işletýänleriň sany 1 000 000 dan geçip gitdi.

Bu PHP taryhyndan bir bölek .

PHP ÝA-DA HTML?

PHP HTML kodynyň içinde ýazylyp hem bilýär. Ýagny:

```
<html>
```

```
<title> <? print "Hemmä Salam"; ?>/title>
```

```
</html>
```

Eger-de siz şu sahypany index.php diýip saklap Internet Browser bilen barlap görseňiz siziň Sahypaňyzyň başy

“Hemmä Salam” bolýar.

ÖZGERÝÄNLER WE ÖZGERMEÝÄNLER

Özgerýänler hemme Programmirleme dilleriniň esasydyr . Olara Özgermeýän sanlar, belgiler girýär.

Mysal edip sanlary alalyň. Olar bütin sanlar, galyndyly sanlar we ýene ikilik, sekgizlik, on altylyk sanlar sistemasyndaky sanlar hem girýär.

Ýa-da belgilerden &%/ \$# we yene harplar hem girýär.

Eger-de biz haýsydyr bir özgerýäne nämedir belgiläp bermekçi bolsak, onda biz aşakdäkini ýazmaly bolýas:

```
$nabar="manty";
```

```
$reňk="gyzyl";
```

Bulardan başga ýene işçi belgilerimiz hem bar ýagny:

Ady	Nyrhy
\n	Täze setir
\r	kursoryň gaýtmagy
\t	kese tablisa
\\	Ters gyýşyk çyzyk
\\$	Dollar belgisi
\"	Goşadyrnak belgisi
\[0-7]{1,3}	Sekgizlik hasap sistemasynyň ýazylmagy
\x[0-9A-Fa-f]{1,2}	On altylyk hasap sistemasynyň ýazylmagy

Bu belgileri gerekli bolan ýerlerinde işledip bilýäňiz.

Size ýene bir zady aýdyp geçmekçi, "" belgisi bilen " belgileriniň arasynda tapawut bar ýagny:

Mysal:

```
$double_list="item1\nitem2\nitem3";
```

```
$single_list='item1\nitem2\nitem3';
```

Ekrana çykaranyňyzda single_list mazaly bir-biri bilen bilelikde we \n belgisi bilen çykýar.

MASSIWLER

Masiw: Bir näçe özgerýänleriň birligidyr.

ýazlyşy: `$ady[sany]`

mysal:

```
$set[0]="towuk eti";
```

```
$set[1]="goýun eti";
```

```
$set[2]="mal eti";
```

eger-de siz print \$set[1] diýseňiz onda penjirä “goýun eti” çykýar.

Ýa-da array() kodyny işledip bilýäňiz.

mysal:

```
$nahar=array("manty", "palow", "börek");
```

Eger-de size massiwleri söz bilen aýyrmak oňaýly bolsa onda PHP ony hem kabul edýär.

mysal:

```
$mekdep["ady"]="Atsys";
```

```
$mekdep["sany"]="30";
```

```
$mekdep["şäheri"]="Daşoguz";
```

Içme iç massiwler hem ýazyp bilýäňiz.

ýazlyşy: `$ady[sany1][sany2]..[sanyZ];`

mysal:

```
$sahmat[0][0]="Peşka";
```

```
$sahmat[0][1]="Top";
```

```
$sahmat[1][1]="At";
```

OBÛEKTLER

ObÛektler PHPda hem işledilÛär.

ObÛekt: Bu özgerÛän bolup, onuñ nusgasy öñünden kesgitlenen şablon arkaly döredilÛär, Ûagny

Classlar arkaly. ObÛektler OOP (Object Oriented Programming) yñ esasy bölegini Ûagny özenini gurnaÛar.

Mysalda göreliñ:

```
class appliance {
```

```
var power:
```

```
fucntion set_power($on_off){
```

```
$this->power=$on_off
```

```
}
```

```
}
```

```
...
```

```
$blender=new appliance;
```

Bu mysalda biz class sözi bilen appliance atly obÛekti belgiläp aldyk, soñundan bolsa onuñ içinde power

ÖzgerÛäni barlygyny görkezip set_power funksiÛasyny açdyk onuñ içinde bolsa power özgerÛäne

FunksiÛa alan esasyňy belgiläp berdik.

Soñundan \$blender e biz şu obýektiň häsiýetleri bilen bilelikde belledik.

LOGIKI FUNKSIÝALAR

TRUE, FALSE

Deňeşdirme funksiýasy “if else”. Bular ýaly deňeşdirmelerde sizde TRUE (Dogry) ýa-da FALS

(ýalan) çykýar. Geliň mysal bilen göreliň.

```
$flag=TRUE;
```

```
if ($flag==TRUE):
```

```
print “The flag is true!”;
```

```
else:
```

```
print “The flag is false!”;
```

```
endif;
```

Eger-de flag özgerýänimiz Dogry bolsa onda ekrana “The flag is true!” ýazylýar. Eger-de ýalan

Bolsa onda ekrana “The flag is false!” ýazylýar.

Geliň täze bir mysal bilen görüp çyksak. Bu faýly ifed.php ady bilen saklaýas.

```
<?
```

```
$flag=TRUE;
```

```
?>
```

```
<html>
```

```
<head>
```

```
<title>If funksiýasy</title>
```

```
</head>
```

```
<body>

<?
if ($flag==TRUE):
print "The flag is true!";
else:
print "The flag is false!";
endif;
?>

</body>

</html>
```

Görüşünüz ýaly flag özgerýäne biz TRUE berenimizde biziň “The flag is true”

Ýazgymyz ekrana çykdy. şular ýaly eger-de siz FALSE berseňiz onda ekrana “The flag is

false” ýazgysy çykýar.

Ýene bir zat TRUE we FALSE ýazgylary siz san bilen hem belgiläp

Bilýäňiz. TRUE=1 FALSE=0.

Eger-de ýokardaky mysalda \$flag=1; diýeniňizde hem ekranda “The flag is true!” ýazgysy çykýar.

ATLANDYRMAK

Obýektleri, funksiýalary, özgerýänleri atlandyrmak üçin siz hemme belgileri (latyn harplaryny)

Işledip bilýäňiz. Diňe başlanyşy sandan we kömegçi belgilerden bolmaly däl.

We içinde kömegçi belgiler bolmaly däl.

mysal:

Elýeterli	Elýeterli däl
my_function	This&That
Size	!counter
somewords	4word
otherstring	!otherstring

ÖZGERÝÄNLERİ TANATMAK

Ýokarda özgerýänlere nähilidir sözi, ýa-da sözlemi tanatmak.

Emma ýene bir gezek gaýtalap geçmekçi, sebäbi ýene hem köpräk öwrenmegiňize kömek eder, eger-de düşünmedik bolsaňyz

Düşünersiňiz diýip umyt edýän.

Söz ýa-da sözlemi aşakdäki ýaly tanatýas:

```
$sentence="Hemmä Salam!";
```

```
Sanlary bolsa:
```

```
$price=43.22;
```

```
$agramy=173;
```

IÇKI ÖZGERÝÄN

Içki (local) özgerýän diýip funksiýanyň içinde tanadylan özgerýäne aýdylýar.

mysal:

```
<?
```



```

$x=4;

function assignx(){
    $x=0;
    print “\ $x funksiya içindäki $x”;
}

assignx();

print “<BR> \ $x daşyndakysy $x”;

?>

```

şonda browser ekranyna \$x yñ iki görnüş sany çykýar.4 bu umumy tanadylan

Sany, 0 bolsa içindäkisi.

GLOBAL ÖZGERÝÄN

Global, ýagny umumy özgerýänler bütün sahypamyz boýunça hemme ýerde işledip bilýäňiz

Ýokardaky mysalda `$x=4` bu biziň global özgerýänimiz. Egerde ony biz funksiýamyz içinde

Işletmekçi bolsak onda:

```

$sanlar==15;

function arifmet(){
    GLOBAL $sanlar
    $sanlar=$sanlar+10;
    print “Biziň san $sanlar”;
}

```

```
}
```

```
arifmet();
```

STATIC ÖZGERÿÂN

Static: Bu içki özgerÿân bolup, emma funksiÿanyň içinden çykanyňyzdan soň hem öz

Gymmatyny saklap galÿar, we şu funksiÿany soňundan işledeniňizde öz esasy bilen işleÿär.

Mysalda göreliň:

```
function keep_track(){
```

```
    STATIC $count=0;
```

```
    $count=$count + 10;
```

```
    print $count;
```

```
    print "<BR>";
```

```
}
```

```
keep_track();
```

```
keep_track();
```

```
keep_track();
```

Eger-de siz şu kody işletseňiz onda siziň ekraryňyza 10 20 30 sanlary ýazylÿar. Görşüňiz ýaly her gezek täzedden işledeniňizde count öz esasyyny saklap galÿar.

BIR GÖRNÜŞDEN IKINJI GÖRNÜŞE GEÇMEK

Eger-de siz haÿsydyr san âa-da bütün san âa-da galyndyly bir görnüşden ikinjisine geçirmek niýetiňiz bolsa

Onda näme etmeli bolÿas?

Geliñ men size ilki nâhili görnüşleri barlygyny ýazyp soňundan bir görnüşden ikinjisine geçirmegi görüp çykýas.

Görnüş	nyrhy
(int) ýa-da (integer)	bütün san
(real), (double), (float)	galyndyly sanlar
(string)	harp, belgiler
(array)	Massiwler
(object)	Obýektler

Geliñ birinden ikinji görnüşe geçirmegi görsek.

```
$san=12;
```

```
$san=(double)$san;
```

şonda 12 sanyňyz 12.0'a öwrülýär.

Ýa-da ýene bir başga mysal

```
$san1=4.0;
```

```
$san2=5;
```

```
$san3=(int)$san1+$san2;
```

şonda san3 9 sanyna deň bolýar.

```
$san1=7.8;
```

```
$san2=6;
```

```
$san3=(int)$san1+$san2;
```

şonda san3=13'e

Eger-de siz obýekt bermekçi bolsaňyz onda:

```
$model="Toýota";
```

```
$new=(object)$model;
```

siz muny ekrana çykarmak üçin scalar sözünden peýdalanmaly bolýaňyz, ýagny:

```
print $new->scalar;
```

ÖZGERMEÝÄNLER:

Öňünden kesgitlenip berlen san ýa-da sözler gurluşydyr.

Mysal üçin eger-de biz PI sözüne 3.14 sany bermekçi bolsak we bu san hiç hem özgermeýänini bilsek onda biz özgermeýäni ýazmaly bolýas (constant)

mysal:

```
define("PI", "3.14");
```

```
print "PI sany bu";
```

```
print PI;
```

Ine şonuň bilen hemme Özgerýänleri we özgermeýänler we şu hatarda funksiýalar, obýektleri görüp çykdyk.

şu ýerde käbir funksiýalary hem görüp çykalyň.

print() - Bu oýna maglumat ibermekdir.

sprintf() - Bu haýsydyr maglumaty formatlamak(gerekli şekle girizmek) üçin we ony haýsydyr

Özgerýäne bermek üçin işledilýär.

printf() - haýsydyr maglumaty formatlap aýna ibermek üçin işledilýär.

mysal:

```
<?
```

```
$format="The are %s monkeys in the $d";
```

```
printf($format, $nom, $location);
```

?>

Eger-de biz \$nom e 3 bersek we \$location e "tree" bersek onda aşakdäki aýnamyza çykýar.

"The are 3 monkeys in the tree" bolýar.

ýa-da

<?

```
$money1=68.75;
```

```
$money2=54.35;
```

```
$money=$money1+$money2;
```

```
$formatted=sprintf("%01.2f", $money);
```

?>

şonda \$formatted=123.00 bolýar, eger-de biz sprintf aýna çykaranymyzda onda 123 çykan bolardy.

Formatlamaga girizmek görnüşleri.

%-prosent belgisi.

b- san, ikilik hasap sistemasy (0 we 1)

c- san, sana laýyk gelýän ASCII belgilerini çykarýar. (65=A belgisi)

d- san, belgili onlyk hasap sistemasy (+10 ýa-da -10)

u- san, belgilenmedik onlyk hasap sistemasy (10, 5)

f- galyndyly san, galyndyly san şeklinde (1.25, 20.36)

o- san, sekizlik hasap sistemasynda (23, 65)

s- belgi, ýagny harplar ýa-da başga belgiler

x- san, on altylyk hasap sistemasy (harplary kiçi ýazylýar) (12ab, d23ç)

X- san, on altylyk hasap sistemasy (harplar uly ýazylýar) (12AB, D23Ç)

Ine şulary peýdalanyp siz maglumatlary formatlap bilýäňiz.

OPERANDLAR

Operatorlar	Nyrhy
()	ýaý
new	Täze, obýekt döretmek
! ~	Logiki Däl
++ --	Bir sana artdyrmak, azaltmak
@	ýalňyşlyklary guluplamak
/ * %	Bölmek, köpeltmek, galyndy
+ - .	Goşmak, aýyrmak, kesmek
<< >>	Çepe, saga süýşürmek
< <= > >=	kiçi, kiçi we deň, uly, uly we deň
== != === <>	deň, deň däl, meňzeş, deň däl
& ^	we, hor, ýa-da
&&	we, ýa-da
?:	üçlik operator
= += *= /= . =	Belgiläp bermek operatorlary
%= &= = ^=	
<<= >>=	
	Logiki we, HOR, ýa-da

Geliň ýokardaky operatorlar bilen baglanşykly käbir bir mysallary görüp çykalyň.

```
$a=5; // a deň
```

```
$a=3*3*4*5; // a deň şu sanlar köpeltmesine
```

```
$a=(5-(6-4)); //ilki 6-4 soňundan bolsa 5-(6-4) bolýar
```

```
$a+=5; //$a nyň esasy 5 goşulyp ýene $a e ýazmak.
```

```
$a/=5; //$a nyň esasy 5 e bölünip soň bolsa esasy $a e ýazýar.
```

```
$a++; //$a nyň esasy 1 goşulýar
```

```
$a--; // $a nıñ esasyndan 1 aırylyp goıulıar
```

Emma operandlaryñ ýerleşişini hem özgerdip ýazyp bilıäñiz, emma ony bejerıäñ işi azrak özgerıar.

Mysalda göreliñ

```
$esas=$a++ // ilki $esasa $a nıñ esasy ny yazıar, soñundan $a nıñ esasy na 1 goşıar.
```

```
$esas=++$a // ilki $a nıñ esasy na 1 goşulıar, soñundan $esas a $a nıñ esasy ny berıar.
```

Eger-de siz deñligi barlamakçy bolsañyz onda:

```
$a==$b // $a ny $b bilen deñ/deñ daldigini barlaıar
```

```
$a<$b // $a ny $b dan kiçidigini barlaıar
```

Üçlik barlamak.

```
($a-12)?5:-1 // eger-de $a=12 bolsa onda 5 sany gaııtıar, eger-de deñ bolmasa 1 sany gaııtıar.
```

round()

Bu funksiıamyz nãhilidir galyndyly sany gowulandyrmak üçin işledilıar.

```
float round(float san [,nokatdan_soñ])
```

bu ýerdäki san bu biz gowulandyrmakçy bolan sandyr,

nokatdan_soñ bu nokatdan soñ nãçe sana çenli gowulanmalydygyny bildirıar.

mysal:

```
<?
```

```
$san=12.3256;
```

```
echo $round($san, 3);
```

```
echo $round ($san, 2);
```

```
echo $round ($san, 1);
```

```
?>
```

şonda biziñ aýnamyza aşakdäkiler çykýar:

```
12.326
```

```
12.33
```

```
12.3
```

Bu ýerde göreniňiz ýaly 5 we ondan ýokary bolsa onda öňündäki sana 1 goşýar eger-de 5 den kem bolsa onda diňe alyp goýýar.

ceil()/floor()

ceil() - bu indiki sana gowlandyrýar (12.3 bolsa onda 13 bolýar)

floor() - bu birsany pes sana gowlandyrýar (12.6 bolsa onda 12 bolýar)

Ýagny bu ýerde galynda seredilmeýär diňe bütün sana ýagny birsany ýokarkyny almak üçin ceil işledilýär we bir sany pes sany almak üçin bolsa floor funksiýasy işledilýär.

abs()

Bu funksiýa sanyň öňündäki belgisini alyp goýýar.

mysal:

```
<?
```

```
echo abs(-4.2); // aýna 4.2 çykýar
```

```
echo abs(4.2); // aýna 4.2 çykýar
```

```
echo abs(5); // aýna 5 çykýar
```

```
?>
```

rand()/srand()

Haýsydyr tötänleýin san almak üçin şu iki funksiýa işledilýär.

PHP maslahat beren işletmek aşakdäki.

```
srand(((double)microtime()*1000000))
```

```
$randomnumber=rand()
```

Ine şu kody işletseňiz sizde hakykatdan hem tötänleýin san bolýar.

Eger-de siz iki san arasynda san almakçy bolsaňyz onda rand(0, 10) ýaly işletmeli bolýaňyz, şonda sizde 0 we 10 arasynda nähilidir san çykýar.

IF

If operatory, bu biziň barlamak operatormyz.

Ýazlyşy:

```
if (barlamak) {
```

```
    ýazgymyz
```

```
}
```

```
ýa-da
```

```
if (barlamak) {
```

```
    ýazgymyz
```

```
}
```

```
else {
```

```
    ýazgymyz
```

```
}
```

Mysal:

```
if($a==$b) {
```

```
    print “\ $a deň sebäpli \ $b e”;
```

```
}
```

```
else {  
    print “deň däl sebäpli”;  
}
```

Bu barlagymyz, bize \$a we \$b ny bir-biri bilen deňeşdirip eger-de olar deň bolsa onda ekranymyza “\$a deň \$b e” ýazgysyny çykarýar, eger-de deň bolmasa onda “deň däl” ýazgysy çykýar. Geliň bütün bir mysaly görüp çykýas.

```
<?  
$a=15;  
$b=15;  
?>  
<html>  
  <head>  
    <title>if ler </title>  
  </head>  
  <body>  
    <?  
    if ($a==$b){  
      print “Iki san bir-birine deň”;  
    }  
    else{  
      print “Iki san bir-birine deň däl”;  
    }  
    ?>
```

```
</body>
```

```
</html>
```

Browserde barlap görüň ekrana bir birine deň diýen ýazuw çykmary.

elseif

Bu if operatorymyza ýene bir barlagy goşup berýär.

```
if (barlag) {
```

```
    yozuv
```

```
}
```

```
elseif (barlag) {
```

```
    ýazgy
```

```
}
```

Mysalda göreliň.

```
if ($a<200) {
```

```
    print "sanymyz 200 sanýndan kiçi";
```

```
}
```

```
elseif ($a<500) {
```

```
    print "Sanymyz 200 den uly, emma 500 den kiçi";
```

```
}
```

```
else {
```

```
    print "Sanymyz 500 den hem uly";
```

```
}
```

Ine şu mysalda sanymyz barlanyp, ony esasyňa seredip ekranymyza ýazgy çykýar. if operatoryny ýazmagyň ikinji görnüşi hem bar. Bu iki görnüş bir-birinden wezipesi boýunça hiç hili tapawut etmeýär.

```
if (barlamak):
```

```
    ýazgy
```

```
else:
```

```
    ýazgy
```

```
endif;
```

Ýokardaky ýazmak görnüşi ondan ýokardakydan hiç hem tapawut etmeýär.

while

Bu operatorymyz nähilidir işi bir näçe gezek ýene-ýene etmek üçin örän oňaýlydyr.

```
while (barlamak):
```

```
    ýazgy
```

```
endwhile;
```

Geliň bir mysal bilen görüp çykalyň.

```
$n=5;
```

```
$ncopy=$n;
```

```
$factorial=1;
```

```
while ($n>0):
```

```
    $factorial=$n*$factorial;
```

```
    $n--;
```

```
endwhile;
```

```
print "The factorial of $ncopy is $factorial";
```

Görüpduşuňyz ýaly örän hem oňaýly we gerekli operatordyr.

do..while

Operator `do..while` hem `while` ýaly işleýär, emma kiçijik tapawudy barlag başynda dälde soňunda bolýar, şonuň üçin `do..while` azyndan bir gezek işleýär.

```
do:
```

```
    ýazgy
```

```
while (tekshiruv);
```

Geliň mysalda hem göreliň.

```
$n=5;
```

```
$ncopy=$n;
```

```
$factorial=1;
```

```
do:
```

```
    $factorial=$n*$factorial;
```

```
    $n--;
```

```
while ($n>0);
```

```
print "The factorial of $ncopy is $factorial";
```

bu hem ýokardaky mysal ýaly aýnamyza `"The factorial of 5 is 120"` ýaly ýazgy çykarýar.

for

Bu operatorymyz biz üçin nähilidir programma kodymyzy näçe gezek ýene-ýene işledip berýär.

```
for(tanatmak:barlag; özgermegi){
```

```
    ýazgy
```

```
}
```

Geliň mysal bilen görüp çykýas.

```
for ($i=10;$i<=100;i+=10){  
    print "\$i=$i <br>";  
}
```

şu kody html kodyňyza goýup barlap görüň.

Bu mysalda biziň operatorymyz \$i e başynda 10 sany berýär we ony ýüzden kiçi ýa-da deň bolýança işletýär, we her bir asyşy 10 sanydyr, her gezek \$i e 10 sany goşulyp barýar.

break

Bu goşmaça operatorymyz nähilidir işi bölüp täzeden çykyp gitmek üçindir.

Ýagny mysala serediň:

```
$x=5;  
for (;$x+=2) {  
    print "$x ";  
    if ($x==15):  
        break;  
    endif;  
}
```

şonda for operatorymyz \$x yň 15 sany bolýança işleýär, for operatorynyň işini bolsa break operatory bolýar.

foreach

Massiwler bilen işlemek üçin for yň oňaýlaşdyrylany.

```
foreach (massiw as $element) {  
    ýazgy
```

```
}
```

ýa-da

```
foreach (massiw as $açar=>$selement){
```

```
    ýazgy
```

```
}
```

mysal üçin:

```
$menu=array("manty", "börek", "somsa");
```

```
foreach ($menu as $item){
```

```
    print "$item <br>";
```

```
}
```

switch

Edil *if* operatory ýaly, emma ondan tapawudy, bir wagtyň özünde bir näçe barlaglar barlanýar.

Geliň iň gowsy mysal bilen göreliň.

```
switch(tanatmak){
```

```
    case(şert):
```

```
        ýazgy
```

```
    case(şert):
```

```
        ýazgy
```

```
    ...
```

```
    default:
```

```
        ýazgy
```

```
}
```

munda tanadylan özgerýäni şertlerine seredip nämäni bejerýänini begiläp berýäňiz. Eger-de hiç hili şert bejerilmese onda default yň içindäki iş bejerilýär.

Mysal:

```
$user_input="recipes";  
switch($user_input){  
case("search"):  
print "Lets perform search";  
break;  
case("dictionary"):  
print "What word would you like to look up?";  
break;  
case ("recipes"):  
print "Here is a list of recipes...";  
break;  
default:  
print "Here is the menu...";  
break;  
}
```

Ine görüp durşuňyz ýaly \$user_input bir näçe sözlere barlanýar (search, recipes, dictionary) we

recipes dogry gelenligi üçin ondaky iş näme bolsa şony bejerýär. Nämä üçin break işletdik,

sebäbi işi edip bolandan soň biz switch operatory işi bitirmegini isleýäs, galanyny barlamak bize gerek däl, şonda artykmaç wagt gitmeýär.

continue

Eger-de for, ýa-da başga dowamly operatorlaryňyz içinde ýazan kodyňyzy nähilidir bölümden soň galanlaryny bejerilmesden ýene başyndan başlanmagyny isleseňiz onda continue operatoryny işledip bilýäňiz.

Geliň mysalda göreliň:

```
$boundary=100;
for ($i=0;$i<=boundary; $i++){
if (! is_prime($i)):
continue;
endif;
$prime_counter++;
}
```

Bu mysalda ters san bolsa (is_prime) onda for işini dowam etýär, ýagny \$prime_counter++

operatory başga for operatoryna iş berilýär.

FUNKSIÝA NÄME?

Funksiýa bu programmadaky bir programma bölegi bolup öz ady bolýar. Funksiýa nähilidir kesgitli işi bejerýär. Funksiýanyň üstinligi funksiýa bir gezek ýazylyp ony islendik ýerde ýene-ýene işledip bolýar. We eger-de size gerek bolsa onda ony aňsatlyk bilen özgerdip bilýäňiz.

Ýokarda biz funksiýany az kem bolsa hem görüp çykdyk, bu ýerde bolsa size ünsli ýagny doly şekilde düşündirip geçýän.

Ýazlyşy:

```
function ($özgerýän1, $özgerýän2, $özgerýän3...){
```

```
ýazgylar
```

```
}
```

mysalda:

```
function copyright(){
```

```
print “Php kitaby, 2015 | PHP Programmirleme dili”
```

```
}
```

Bu kody html kod içine ýazyp barlap görüň.

Funksiýany siz bir-biriniň içine goşup hem ýazyp bilýäňiz. We ýene bir mysal, eger-de siz

universal **copyright** funksiýany ýazmakçy bolsaňyz onda sahypa ýa-da nämäniňdir adyny daşardan almaly bolýaňyz. Mysala serediň

```
function copyright($kitap)
```

```
{
```

```
print “$kitap, | PHP Programmirleme dili”
```

```
}
```

```
copyright(“PHP Kitaby 2015”);
```

Funksiýaňyz nähilidir ýazgy ýa-da sany hem size gaýtaryp bilýär.

Ýagny, eger-de siz hasap kitap işini etmekçi bolsaňyz we size onuň netijesi gerek bolsa onda siz funksiýaňyzdan nähilidir netijäni gaýtaryp bilýäňiz.

Mysala serediň:

```
$baha=15;
```

```
$san=3;
```

```
function hasap($baha, $san){
```

```
return $baha*$san;
```

```
}
```

```
$total=hasap($baha, $san);
```

```
print "Umumy bahasy: $total";
```

şonda sizw bahasyny sana näçeligine köpeldip netijesini çykaryp berýär.

Ine görüp durşuňyz ýaly funksiýalar örän oňaýly we gerekli programmirlеме guralydyr.

Ýene funksiýalary iç-içine, ýagny özünden-özünü çykaryp bilýäňiz, bu recursive function diýip atlandyrylýar. Mysal bilen göreliň:

```
function summation($count){
```

```
if ($count!=0):
```

```
return $count+summation($count-1);
```

```
endif;
```

```
}
```

```
$sum=summation(10);
```

```
print "Summation=$sum";
```

bu ýerde edilýän iş şunuň ýaly, ilki 10 a 9 y goşýar ýa-da, özüni ýene çykarýar diňe 9 sany bilen 9 sanyndaky funksiýa bolsa 8 bilen ýene özüni çykarýar bu ahyrynda 0 bolanda gutaryp siziň ekrana goýjak bolýanyňyzy çykarýar.

Eger siz örän hem köp funksiýalar işletmekçi bolsaňyz onda funksiýalar üçin özbaşdak bir faýl döredip şu faýla hemmesini ýazyp bilýäňiz, soňundan bolsa şu faýly esasy aýnaňyza çykaryp içindäki funksiýalara işledip bilýäňiz.

Munuň üçin nähilidir goşmaça.inc döredip ýagny faýl döredip, onuň içine bir näçe funksiýa ýazyň.

Mysal: **goşmaça.inc**

```
<?
```

```
function copyright(){
```

```
....
```

```
}
```

```
function hasap(){
```

```
...
```

```
}
```

```
function summation (){
```

```
...
```

```
}
```

```
?>
```

Soñundan bolsa esasy kodyňyza

```
include (faýla salgy);
```

Operatory bilen goşuň. Ýagny:

```
<?
```

```
include (goşmaça.inc);
```

```
hasap();
```

```
$sum=summation(10);
```

```
...
```

```
?>
```

Özüñiz nâhilidir funksiýalar ýazyň we barlap gowy edip öwrenip çykyň.

ÖZGERMEÝÄNLER

Aşakda özgermeýän we özgerýänleri bir ad bilen atlandyrýas, ýagny Özgermeýänler diýip atlandyryp gitýäs.

Bu mowzugy biz ýene hem doly öwrenýäs. Öňki sapaklarda biz özgermeýänleri gördük, emma çukur görüp çykmadyk, şonuň üçin biz bu mowzukda özgermeýänleri doly görüp çykýas.

array()

Bu özgermeýän görnüşini biz ýokardaky sapaklarmyzda gördük

list()

Array ýaly, emma tapawudy şondaky list operatory bilen siz bir näçe özgermeýäne maglumat berip bilýäñiz. Ine aşakdaky mysala serediň.

```
list($name, $surname, $company)=split("|", " PHP Progrmmirleme  
|2015");
```

```
print "$name <br>";
```

```
print "$surname <br>";
```

```
print "$company <br>";
```

şonda ekranyňyza her bir özgermeýäniň maglumatlary Ýagny:

```
PHP Progrmmirleme 2015
```

```
diýen ýazgy çykýar.
```

range()

Bu operatorymyz bütün sanly özgermeýänleri döretmekde örän oňaýly we tizdir.

```
$lottery=range(0, 9);
```

bu ýerde biz lottery'e 0 dan 9 çenli bolan sanlary tanadyp berýäs.

in array()

Bu funksiýa nähilidir özgerýänler massiwiniň içinde biz gözleýän maglumat bar ýokdygyny barlap berýär.

mysal:

```
$language=array("English", "Gealic", "Spanish");
```

```
$exist=in_array ("Spanish", $language); //bu ýerde exist'e TRUE  
maglumaty ýazylýar.
```

array keys()

Eger-de sizde bir-birine baglanan nähilidir özgermeýänler toplamy bolsa, we onuň esasy atlary ýagny açarlarny adyny almak üçin `array_keys()` funksiýasy işledilýär.

mysal:

```
$great_wines=array("Autstralia"=> "Clarendon Hills 96", "France"=>  
"Comte George de Vogue
```

```
97", "Austria"=> "Feiler Artinger 97");
```

```
$great_labels=array_keys($great_wines);
```

şonda

```
$great_labels[0]=Australia
```

```
$great_labels[1]=France
```

```
$great_labels[2]=Austria
```

bolýar.

array values()

array_keys ýaly diňe onuň işiniň tersini bejerýär, ýagny açarlary däl, şu açarlara degişli bolan maglumatlary çykaryp berýär.

array push()

Bu operatorymyz, biziň özgermeýänlerimiziň soňuna bir sany ýa-da bir näçe belgi ýa-da söz goşýar.

```
Int array_push(array özgerýän, mixed sözler [, ...])
```

mysal:

```
<?
```

```
$languages=array("Türkmen", "Russian", "English");
```

```
array_push($languages, "French", "German");
```

```
foreach ($languages as $item){
```

```
print "$item <BR>";
```

```
}
```

```
?>
```

sonda ekranyňyza Türkmen, Russian, English, French, German çykýar.

array pop()

array_push'yn esli tersidir, ýagny massiwiň iň soňky elementini öçürýär we ony gaýtaryar,

Ýagny:

```
$languages=array("Türkmen", "Russian", "English");
```

```
$a_language=array_pop($languages); //a_language="English,  
languages="Türkmen", "Russian"
```

array shift()

`array_pop` ýaly emma tapawudy şunuň ýaly massiwi başyndan bir sany elementi öçürip soňundan galanlary bir san öňe süýşürýär.

Edil `array_pop` ýaly ol hem öçürilen elementi gaýtarýar.

array_unshift()

`array_shift` yň esli tersini ýagny massiwiň başyna bir element (söz) goşýar.

Geliň mysala serediň:

```
$languages=array("French", "Russian", "German");
```

```
$a_lang=array_shift($languages); //a_lang="French"
```

```
array_unshift($languages, "Turkmen"); //languages="Turkmen",  
"Russian", "German"
```

`array_pad()`

Bu operator, massiwi biz isledigimizçe ölçegini artdyryp berýär, ýagny biz masiw (özgermeýän) döredenimizde onuň ölçegi kiçi bolmagy mümkin, biz ony ulaltmak üçin şu operatorndan peýdalanýas.

Mysala serediň.

```
$weight=array(1, 2, 3, 15, 35);
```

```
$weight=array_pad($weight, 8, 100);
```

```
//bu ýerde biz onuň ölçegini 8 çenli artdyryp, täze döredilen öýjüklere  
100 sanyny ýazyp çykmagy belledik.
```

```
//$weight=1, 2, 3, 15, 35, 100, 100, 100
```

eger-de biz sanlary başyna goşmakçy bolsak onda näme edýäs?

Mysala serediň

```
$weight=array(1, 2, 3, 15, 35);
```

```
$weight=array_pad($weight, -8, 100);
```


//şu ýerde biz `$weight` nyň başyna 100 sanyndan 3 sansyny goşýas, ýagny, `weight`'yň ölçegini 8 artdyrýas, we diňe boş ýerlarni `weight` yň başyna goşup goýýas.

reset()

Bu operatormyz, nähilidir massiw (özgermeýän) içindäki görkezijini massiw elementleriniň iň birinjisine alyp baryp goýýar, we birinji element esasyny gaýtarýar.

Mysal:

```
$fruits=array("apple", "orange", "banana");
```

```
$a_fruits=reset($fruits); //a_fruits=apple
```

each()

`Each()` operatory her gezek işledilende iki işi ýerine ýetirýar, ýagny kursor duran özgerýäni gaýtarýar, we kursory soňundan massiw elementine geçirýar, we belgilenen özgerýäne iki sany san iberýar, Ýagny

Mysala serediň:

```
$spices=array("parsley", "sage", "rosemary");
```

```
$a_spice=each($spices);
```

```
print "$a_spice[0] $a_spice[1] <BR>";
```

```
$a_spice=each($spices);
```

```
print "$a_spice[0] $a_spice[1]";
```

şonda aýnaňyza `"0 parsleyl sage"` ýazgysy çykýar, bu diýeni, ilki birinji elementi okap oňa degişli bolan açar we maglumaty `a_spice`'a ýazýar ýagny `a_spice[0]`'de açary, `a_spice[1]`'de bolsa onuň esasy ýazylýar. Soňundan bolsa ikinji element okalyp (`sage`) ol hem `a_spice`'a ýazylýar.

end()

Kursory massiwiň iň soňuna alyp baryp goýýar.

```
end(array masiv);
```

next()

Edil each() operatory ýalydyr diňe tapawudy kursory bir san öňe süýşürenen soň, täze duran ýerindäki elementy gaýtarýar.

prev()

Next()'yň ep-esli tersi.

array walk()

Örän oňaýly operator, ýagny edýän işi, nähilidir funksiýa, nähilidir özgermeýänleri ibermegi mümkin. Geliň bir massiwde gaýtalanyp gelen özgermeýänler bolsa olary öçürüp goýýan funksiýa, ýa-da bir kod ýazalyň.

```
Function delete_dupes($element){
```

```
static $last="";
```

```
if ($element==$last) {
```

```
unset($element);
```

```
}
```

```
$last=$element
```

```
}
```

```
$emails=array("bom@bom.ru", "test@test.ru", "bom@bom.ru");
```

```
sort($emails);
```

```
reset($emails);
```

```
array_walk($emails, "delete_dupes");
```

şonda sizde emails="bom@bom.ru", "test@test.ru" galýar, görüp durşuňyz ýaly iki sany bir görnüşli özgermeýäni ol taşlady.

array reverse()

Array_reverse operatory bütün massiwi tersleýin edip ýerleşdirýär, ýagny massiw içindäki elementleri tersleýin goýup çykýar.

Mysala serediň:

```
$machines=array("DONG", "Mitsubishi", "BMW");
```

```
$rev_machine=array_reverse($machine);
```

```
//rev_machine="BMW", "Mitsubishi", "DONG" ýaly esaslary alýar.
```

array flip()

Eger-de açar/esas ýaly massiw, özgerýän döreden bolsaňyz, we olaryň ýerini üýtgetmek niýetiňiz bolsa onda şu operatorndan peýdalanyp bilersiňiz.

Mysal:

```
$dil=array("France"=>"French", "Türkmenistan"=>"Türkmen",  
"England"=>"English");
```

```
$tes_dil=array_flip($dil);
```

```
//şonda tes_dil'ň esasy aşakdäki ýaly bolýar tes_dil="French"=>"France",  
"Türkmen"=>"Türkmenistan",
```

```
"English"=>"England"
```

Ine görşüňiz ýaly bularyň hemmesi size gerekli bolan operatorlar we funksiýalardyr.

Emma bular bilen bir hatarda ýene başga operatorlar hem bardyr, olar massiwleriň ölçegini görkeziji funksiýa we operatorlardyr.

sizeof()

Bu operator, massiwiň içinde näçe element bolsa, şolary görkezýär, gaýtarýar.

```
$langs=array("English", "Russian", "Greec", "German");
```

```
$lang_size=sizeof($langs);
```

```
//lang_size=4
```

count()

sizeof() ýaly, emma tapawudy goşmaça maglumat berip bilýär.

1. Eger-de massiw bolsa we onda esas bolsa, näçe elementy bolsa şony sanap berýär.
2. Eger-de massiw däl, bir sany özgerýän bolsa onda 1 sany gaýtýar.
3. Eger-de özgerýän hem bolmasa, onda 0 sanyny gaýtarýar.

array_count_values()

Massiwiň içinde bir näçe özgermeýänler gaýtalanyp gelen bolsa şolaryň näçedigini görkezýär.

```
$params=array("PA", "MA", "CA", "PA", "MO", "CA", "PA", "MA", "CO");
```

```
$params_c=array_count_values($params);
```

```
//params_c="PA"=>3, "MA"=>2, "CA"=2, "MO"=>1, "CO"=>1
```

 ýaly esaslary alýar.

Indi geliň massiwleriň içindäki özgermeýänleri asortimentlemegi görüp çykalyň.

sort()

Ýönekeý asortiment, ýagny yzma-yz edip goýup çykamak.

```
$elip=array("A", "C", "E", "D", "B");
```

```
sort($elip);
```

```
//elip="A", "B", "C", "D", "E"
```

rsort()

sort() ýalydyr diňe tersleýin sortlap berýär.

asort()

Bu hem ýokardakylar ýaly, emma sortlandan soň hemme degişli indexler (açarlar) ýeri saklanyp galýar.

Mysal:

```
$cities=array("Daşoguz", "Türkmenabat", "Türkmenbaşy", "Aşgabat");  
asort($cities);
```

şonda:

```
cities[2]=Türkmenbaşy
```

```
cities[1]=Türkmenabat
```

```
cities[0]=Daşoguz
```

```
cities[4]=Aşgabat
```

Ýaly bolýar, ýagny hemme açarlar saklanyp galan ýagdaýynda tertipläp berýär.

arsort()

`arsort()` ýaly diňe tersleýin tarapa tertipleýär.

ksort()

Massiwdäki açarlary tertipleýär, we şu bilen bir hatarda açarlara degişli bolan maumaty saklap galýar.

Mysal:

```
$langs=array("France"=>"French", "England"=>"English",  
"Italy"=>"Spanish");
```

```
ksort($langs);
```

şonda langs:

```
England=>English
```

France=>French

Itali=>Spanish

ýaly esaslary özüne galýar.

krsort()

Edil **ksort()** ýaly, diňe şu işi tersleýin tertipläp çykýar.

usort(), uksort, uasrot() bulary siz islän tertipleş funksiýas bilen işledip bilýärsiňiz. Siz isleýän

funksiýa, bu siz ýazan funksiýa bolmagy hem mümkin. Bu operatorlary özüňiz garaşsyz görüp çykyň, sebäbi bu onçalyk hem kyn operatorlar dälär.

array merge()

Bir näçe massiwleri birleşdirmek.

Mysal:

```
$a1=array("a", "b", "c");
```

```
$a2=array("d", "e", "f");
```

```
$a3=array("g", "h", "i");
```

```
$ar4=array_merge($a1, $a2, $a3);
```

//ar4="a", "b", "c", ..."i" ine şu ýagdaýa gelýär, ýagny **a1, a2, a3** lary goşup goýýar.

array slice()

Massiwiň, özgerýäniň içinden nähilidir bölegini kesip almak, ýagny başlangyjyny we näçe kesmelidigini görkezmek ýeterlik, ýagny:

```
array array_slice(array massiw, int başlangyjy, [int uzynlygy]);
```

array splice()

Nähilidir massiwiň içini nähilidir bölegini özgertmek ýa-da öçürmek üçin işledilýär.

```
array_splice(massiw, int başlangyjy, [int uzynlyk], [array özgertmek massiwi]);
```

shuffle()

Massiw içini ýaýratmak, ýagny içini gyssagly halda ýerlerini belgiläp berýär.

Ine hormatly okyjylar şunuň bilen özgerýänler bilen işleýän operatorlary öwrenip boldyk, indi indiki mowzuga geçýäs.

OBJECT ORIENTED PROGRAMMING (OOP)

Bu Programmirleme, täze programmirleme görnüşidir, ýagny, eger-de siz C++, Visual Basic, Delphi ýaly Programmirleme dillerini öwrenen bolsaňyz bu siz üçin täzelik bolmaýar, eger-de bilmeýän bolsaňyz onda şu mowzугy görüp çykmagyňyzy maslahat berýän, soňundan sizde bu programmirleme görnüşini hakynda maglumat bolar.

OOP-Bu programmaňyza nähilidir bir object döredip ondan soň özüňize gerek bolan ýerlerde işledip bilersiňiz. Ýagny bolmadyk bir object hasyl etmektir.

Class

Class: bu OOPning esasydyr. Ýagny siz clas döredýäňiz we ondan soňlugy bilen peýdalanyp bilýäňiz.

Geliň mysalda göreliň:

```
class Class_name{ //Class_name atly clas döretdik
```

```
var $attribute_1; //içinde isledigimizçe özgerýän tanatýas
```

```
...
```

```
var attribute_2;
```

```
function function1(){ //nâçe islesek şonça funksiya doretâs
```

```
...
```

```
}
```

```
...
```

```
function functionN(){
```

```
...
```

```
}
```

```
...
```

```
} //bu yerde bolsa Class_Name yapylar.
```

Ine görüpdurşuňyz ýaly biz bu ýerde class bilen başladyk we içinde gerekliçe özgermeýän, we gerekliçe funksiya doredip berdik.

Eger-de siz obýekt içinde şu obýekti nähilidir funksiya ya-da özgerýäne ýüzlenmekçi bolsaňyz onda \$this funksiýasyndan peýdalanyp bilersiňiz.

Mysal:

```
<?
```

```
class Webpage(){
```

```
var $bgcolor;
```

```
function setBgColor($color) {
```

```
$this->bgcolor=$color;
```

```
}
```

```
function getBgColor(){
```



```
return $this->bgcolor;  
}  
}  
?>
```

İne biz özümize class döretdik, indi ony nädip işletmeli? İndi obýekt döretýäs.

`$home_page=new Webpage; //home_page` atly obýekt döretdik, ýagny ol `Webpage` ýalydyr

`$home_page->setBgColor("black");` //Bu ýerde bolsa biz `home_page`'a `black` reňkini iberdik.

Siz bu döreden classlardan ýene bir näçe içki class döredip bilýäňiz, ýagny, `Webpage` classyndan peýdalanyňyň oňa başga goşmaçalar hem goşup bilýäňiz.

Mysal:

```
<?  
class Webpage()  
{  
    var $bgcolor;  
    function setBgColor($color) {  
        $this->bgcolor=$color;  
    }  
    function getBgColor()  
    {  
        return $this->bgcolor;  
    }  
}
```

```

class TmWebpage extends Webpage{
    var admin;

    function setSiteAdmin($adm){
        $this->admin=$adm;
    }

    function getSiteAdmin(){
        return $this->admin;
    }
}
?>

```

Ine bu ýerde biz Webpage'ny ýene hem giňeltdik, ýagny TmWebpage etdik we oňa goşmaça funksiýa berdik, ýagny sitiň administratoryny berip çykdyk.

Array get class methods(string class ady)

Bu funksiýamyz classyň içinde tanadylan funksiýalaryny görkezip berýär. Mysal üçin ýokardakyny barlap göreliň

Ýagny iň soňuna

```

$test=get_class_methods(Webpage);
print $test[0];
print $test[1];

```

ýazyp barlap görüň, sizde setbgcolor, wr getbgcolor çykmary.

Array get class var(string class ady)

Classyň içindäki özgermeýänleri gaýtarýar. Ýagny ýokardaky get_class_methods ýaly emma, tapawudy özgermeýänleri gaýtarýanynda-dyr.

Array get object vars(object ady)

Döredilen obyektiň içinde eger-de nähilidir özgermeýän nämendir tanadylan bolsa şolaryň hemmesini görkezip berýär.

Geliň mysala seredeliň:

```
<?
class Vehicle{
var $wheels;
}
class Land extends Vehicle{
var Sengine;
}
class car extends Land{
var $doors;
function car($doors, $eng, $wheels){
$this->doors=$doors;
$this->engine=$eng;
$this->wheels=$wheels;
}
function get_wheels(){
return $this->wheels;
}
}
$toyota=new car(2, 400, 4);
$vars=get_object_vars($toyota);
```

```
while (list($keys, $value)=each($vars)):
print $keys==> $value <br>";
endwhile;
?>
```

şonda aýnaňyza

```
doors==>2
```

```
engine==>400
```

```
wheels==>2
```

çykýar.

method exists()

Obýektimizde nähilidir funksiýa bar ýokdygyny barlap çykýar. Eger-de bar bolsa onda **TRUE** eger-de ýok bolsa onda **FALSE** gaýtýar.

get class()

Nähilidir obýektimiz haýsy classyň içindedigini gaýtarýar.

Mysala serediň.

```
Class Vehicle {
```

```
...
```

```
}
```

```
class Land extends Vehicle {
```

```
...
```

```
}
```

```
$car=new Land;
```

```
$class_a=get_class($car);
```

şonda **class_a=Land** bolýar.

get_parent_class()

Ûene ýokardaky ýaly emme, esasy ene classy gaýtarýar, ýagny

```
$class_a=get_parent_class($car);
```

class_a=Vehicle bolýar.

is_subclass_of()

Bu funksiýa nähilidir obýekt haýsydyr classdan döredilip döredilmedigini barlaýar.

```
Bool is_subclass_of(object obýekt_ady, string class_ady)
```

get_declared_classes()

Bu funksiýa bolsa, nähili classlar döredilen ýagny tanadylan bolsa hemmesini ekrana çykarýar.

```
Array get_declared_classes()
```

Ine şunuň bilen OOP hakyndaky mowzugymyz hem gutardy.

FAÝYLLAR BILEN IŞLEMEK.

Hormatly okyjylar, bu mowzukda biz, PHP'da faýyllar bilen işlemegi doly düşüňip, bir näçe mysallar arkaly öwreneris.

file_exists()

Bu funksiýamyz nähilidir faýlyň bar/ýokdygyny barlamak üçin ulanylýar.

```
Bool file_exists(string faýl)
```

mysal:

```
if(! file_exists($filename)):
```

```
print "File $filename does not exist!";  
endif;
```

is_file()

Funksiýa **file_exists** funksiýasy ýalydyr, emma tapawudy şondaky, ol faýl bar ýokdygyny däl belki faýla ýazmak ýa-da faýyldan okamak mümkin ýa-da mümkin dældigini hem barlaýar.

Bool **if_file(string faýl)**

mysal:

```
$file = "test.txt";  
if (is_file($file)):  
    print "The file $file is valid and exists!";  
else:  
    print "The file $file does not exist or it is not a valid file!";  
endif;
```

Mysalymyzda test.txt atly faýl bardygy barlanylýar we eger-de bar bolsa we ol bilen işlemek mümkin bolsa onda aýnamyza "The file test.txt is valid and exists!" diýen ýazgy çykýar.

filesize()

Filesize() funksiýasy faýl ölçegini ölçäp berýär, eger-de faýl ýok bolsa onda **FALSE** esasy gaýtýar.

int filesize(string faýl)

mysal:

```
$fs=filesize("pastry.txt");  
print "Pastry.txt is $fs bytes.";
```

fopen()

Bu funksiýamyz faýly açyp berýär, soňundan bolsa şol faýlyň file handle ýagny şu faýlyň açylma sanyny gaýtarýar, şol san arkaly soň siz şu faýl bilen işläp bilýäňiz.

`Int fopen(string faýl, string turi [, int ýerleşişini_ýakmak])`

Faýl ady bir näçe görnüşde ýazylyp bilýär:

1. Ýönekeý faýl ýolyny görkezmek
2. php://stdin, php://stdout, php://stderr ýaly eger-de siz şolar ýaly beren bolsaňyz onda giriş/çykyş (standart input/output) bilen işläp bolýar.
3. Http:// ýa-da ftp:// bolsa onda http serwerindäki faýl bilen ýa-da ftp serwerdäki faýl bilen işleýär

Açmagyň görnüşleri:

Açmak görnüşi	Nämedigi
r	Diňe okamak üçin
r+	Okamak we ýazmak
w	Diňe ýazmak
w+	Ýazmak we okamak
a	Diňe ýazmak, emma ýazmak faýlyň soňundan başlanýar
a+	Okamak ýazmak, emma ýazmak we okamak faýlyň soňundan başlanýar

Mysalda göreliň

`$file="userdata.txt";`

`$fh=fopen($file, "a+") or die ("File ($file) does not exist!");`

bu mysalda userdata.txt faýly ýazmak we okamak, açylýar we cursor faýlyň soňuna goýulýar, eger-de ýok bolsa onda size "File userdata.txt does not exist!" diýip işini gutarýar.

`fclose()`

Açylan faýly ýapmak üçin işledilýär, ýapmakda önünden saklap goýulan file handle, ýagny açmak sany işledilýär.

Int fclose(int san)

mysal:

```
$file="userdata.txt";
```

```
if (file_exists($file)):
```

```
$fh=fopen($file);
```

```
fclose($fh);
```

```
else:
```

```
print "File $file does not exist!";
```

```
endif;
```

Bu mysal ilki faýl bar/ýokdygyny barlaýar, soňundan bolsa bar bolsa açýar, we soňundan bolsa ýapýar.

Eger-de bular ýaly faýl ýok bolsa onda ekrana bu faýl ýok diýen ýazgy çykyp işi gutarýar.

is_writeable()

Funksiýa faýl bardygyny barlaýar, we oňa ýazyp bolýamy ýa-da bolmaýandygyny barlaýar.

Bool is_writeable(string faýl)

fwrite()

Funksiýa, faýla maglumat ýazmak üçin işledilýär.

Int fwrite(int faýl_sany, string özgerýän [, int uzynlygy])

Geliň mysalda göreliň.

```
<?
```



```

$data="08:13:00 | 12:37:12 | 208.247.106.87 | win98";

$filename="test.txt";

if (is_writable($filename)):

    $fh=fopen($filename, "a+");

    $success=fwrite($fh, $data);

    fclose($fh);

else:

    print "Could not open $filename for writing";

endif;

?>

```

şonda file'nyň içine \$data'nyň esasy ýazylýat. Emma bu php kody işletmekden öň test.txt faýly döredip goýmak ýatdan çykmasyn. Eger-de döredilmedik bolsa onda aýnaňyzda “Could not open

\$filename for writing” diýen ýazgy çykýar.

fputs()

Bu funksiýamyz edil fwrite ýalydyr, ony fwrite'den tapawudy ýok.

is_readable()

is_writable ýaly funksiýadyr, emma tapawudy faýly okamap bolýamy barlaýar.

Bool is_readable(string faýl)

fread()

fputs() ýaly, emma tapawudy bu ýazmaýar, täzedan faýldan maglumat okaýar.

Int fread(int faýl_sany, int uzynlyk)

Geliň mysala seredeliň.

```
$fh=fopen("pastry.txt", "r") or die ("Can't open file");
```

```
$file=fread($fh, filesize($fh));
```

```
print $file;
```

```
fclose($fh);
```

Biz bu ýerde bütin faýyldaky bar maglumaty `$file` e ýazdyk, we print arkaly aýnamyza çykardyk.

fgetc()

Bir-birden belgileri faýyllary okamak üçindir.

```
String fgetc(int faýl_ady)
```

Mysala serediň:

```
$fh=fopen("pastry.txt", "r");
```

```
while(!feof($fh)):
```

```
$char=fgetc($fh);
```

```
print $char;
```

```
endwhile;
```

```
fclose($fh);
```

Bu ýerde biz bütin faýly birme bir faýyldan okap soň aýna çykaryp berýär (print funksiýasy arkaly)

feof-funksiýasy bu ýerde faýlyň soňuna ýetip baran-barmanlygyny bildirýär, biz while'de faýl soňy bolmasa onda agy we aýna çykýan toparyny berdik.

fgets()

Hatarma-hatar okamak üçindir.

Mysal:

```

$fh=fopen("pastry.txt", "r");

while (!feof($fh)):

$line=fgets($fh, 4096);

print $line;

endwhile;

fclose($fh);

```

Ine bu ýerde biz hatarma-hatar бүтін faýly okadyk.

fgetss()

Edil fgets ýaly, emma tapawudy eger-de okalýan maglumat içinde HTML ýa-da PHP kodlar bolsa olary alyp goýmana hereket edýär.

```

String fgetss(int faýl_san, int uzynlyk, [, string
alyp_goýulmaýan_kodlar])

```

file()

Bu funksiýa, faýlyň içindäki hemme hatarlary bir sany özgermeýäne (massiwe) ýazýar.

```

Array file(string faýl [, int ýol_ýakmak])

```

mysal:

```

<?file_array=file("pastry.txt");

while (list($line_num, $line)=each($file_array)):

print "$line_num: ", htmlspecialchars($line);

endwhile;

?>

```

Bu ýerde siz bilmeýän ýene bir sany funksiýa işledildi:

htmlspecialchars- bu funksiya eger-de maglumatlar içinde HTML kody bolsa onda ony nahili bolsa şolar yaly galdyryar, yagny ony edil yonekey tekst diyip bilyar we olary bejermeyar. Eger-de alyp goysak bu funksiyanı tekstimizde HTML kody görse olaryň hemmesini bejerip geçyar.

şu kiçik kodymyzda biz `pastry.txt`'y `file_array` a yazdyk we ondan okap ayna çykardyk.

readfile()

Funksiyanı işi nahilidir faýly okap ondaky maglumaty çykaryş, yagny Internet Browser'lere iberyar.

```
Int readfile(string faýl [, int ýal_ýakmak])
```

Eger-de sizde nahilidir faýl bolsa we ony açyp çykmana ibermek üçin

```
<?
```

```
$file="test.txt";
```

```
readfile($file);
```

```
?>
```

şu kodyň özi yeterlik.

popen()

```
int popen(string buýruk, string görnüşi)
```

Faýyllary yonekey açmakdan başga ýene ony sistemada açmak mümkündür, yagny siz ony açmak bilen bir hatarda ýene ol bilen her nahili sistemadaky programmalar bilen bile iş etdirişiňiz mümkün.

Geliň mysalda göreliň.

```
<?
```

```
$fh=fopen("test.txt", "w"); //test atly faýl açyas
```

```
fputs($fh, "Hemmä salam \n");
```

```
fputs($fh, "Bu gün howa gowy \n");
```

```
fputs($fh, "Ýaşayyş owadan \n"); //faýlyň içine bir näçe maglumat  
ýazýas
```

```
fclose($fh); //faýly ýapýas
```

```
$fh=popen("grep Daşoguz < test.txt", "r"); //Biz bu ýerde Unix  
sistemasyndaky grep býrugyny
```

```
//işledip test.txt faýlyndan Daşoguz sözünü gözleýär we ony tapan  
wagty ekrana çykarýar
```

```
fpassthru($fh); //ekrana çykarýas
```

```
?>
```

pclose()

popen bilen açylandan soň pclose bilen ýapýas.

fsockopen()

Bu funksiýamyz Internetdäki nähilidir Server bilen TCP ýa-da UDP protokollary arkaly baglanýar.

```
Int fsockopen(string url, int port [, int nädogry_sany [, string  
nädogry_tekst [, int time_out]]])
```

mysal:

```
<?
```

```
$fp=fsockopen("www.example.com", 80, $errno, $errstr, 30);
```

```
if (!$fp){echo "$errstr ($errno)<br>\n";
```

```
}
```

```
...
```

```
?>
```

Ine şular ýaly işledip bilýäňiz.

socket set blocking()

Bu funksiya fsockopen bilen açylan sessiyanı wagytlaýyn, işimizi gutarýança ýapmak ýa-da açmak üçin işledilýär.

```
socket_set_blocking(int açylan_san, boolean görnüş)
```

pfsockopen()

fsockopen() ýalydyr, diňe tapawudy ulanmagyňyz awtomat şekillinde bolmaýar.

exec()

Daşky programmany işletmek, ýagny eger-de unix sistemasynda işleseňiz onda size gedit ýaly programma awtomat şeklinde açylmaly bolmagy mümkin. Onda siz şu funksiýadan peýdalanyp

```
String exec (string buýruk [, string özgerýän [, int gaýtmak]])
```

mysal:

```
<?
```

```
exec ("ping -c 5 www.technoidea.boom.ru", $ping);
```

```
for ($i=0; $i<count($ping); $i++):
```

```
print "<br>$ping[$i]";
```

```
endfor;
```

```
?>
```

şonda size aşakdäki ýaly çykýar

```
PING boom.ru (194.67.45.28) 56(84) bytes of data.
```

```
64 bytes from 194.67.45.28: icmp_seq=1 ttl=247 time=95.1 ms
```

```
64 bytes from 194.67.45.28: icmp_seq=2 ttl=247 time=93.8 ms
```

```
64 bytes from 194.67.45.28: icmp_seq=3 ttl=247 time=93.6 ms
```

64 bytes from 194.67.45.28: icmp_seq=4 ttl=247 time=93.7 ms

Tersley'in apostrov (`)

Bu exec ýalydyr, ýagny şu belginiň arasyndaky hemme komanda exec ýaly işläp soň çykan maglumat özgermeýäne ýazylýar

mysal:

```
$output=`ls`;
```

```
print "<pre>$output</pre>";
```

bu kiçik kodymyz, özi duran katalog içindäki hemme bar faýly we kataloglary aýna çykarýar.

passthru()

Edil **exec** ýaly, diňe bir tapawudy bütün çykan maglumaty (gaýdan) aýna, ýagny Internet

Browser e iberýär.

escapeshellcmd()

```
string escapeshellcmd(string buýruk)
```

Bu funksiýamyz hemme gerekmejek belgileri öçürüp soň buýrugy işletýär.

Ýagny eger-de siz Unix sistemasynda `rm -rf *` diýseňiz kodyňyz duran ýerindäki hemme katalog we faýyllar öçüp gitýär, şonuň üçin eger siz `escapeshellcmd` bilen işletseňiz `*` belgisy işledilmeýär, ýagny hiç zat öçürilmeýär.

Mysal:

```
$user_in=`rm -rf *`;
```

```
exec($user_in); //gerekmejek hemme faýyllar öçüp gitmegi mümkindir.
```

```
$user_in=`rm -rf *`;
```

```
exec(escapeshellcmd($user_in)); //gerekmejek däl, sebäbi * belgisi alyp taşlanýar
```

basename()

Bu funksiýamyz faýla ýoldan ýagny mysal üçin “c:\program files\mozilla\mozilla.exe” den mozilla.exe ýagny faýl adyny aýryp alyp berýär.

Mysala serediň:

```
$path="/usr/local/sbin/skip.test";
```

```
$file=basename($path);
```

şonda `$file="skip.test"` bolýar.

getlastmod()

Bu funksiýa, faýly iň soňky gezek özgerdilen sene we wagtyny gaýtarýa.

```
Int getlastmod(void)
```

mysal:

```
echo "Last modified:", date("H:i:s a", getlastmod());
```

stat()

Bu faýl diňe jemi maglumatlary gaýtarýar.

```
Array stat(string faýl)
```

Gaýtarýan maglumatlar sany 12 sany, Olar:

1. Device
2. inode (indeks ýoly)
3. inode goragy
4. Talonlar sany
5. Faýl eýesiniň sany

6. Faýl eýesiniň toparynyň sany
8. Ölçeği (byte)
9. Faýla soňky gezek bolan ýüzlenme wagty
10. Faýlyň soňky gezek özgerdilen wagty
11. Faýlyň soňky gezek özgerdilen wagty
12. Faýly sistema ýazmakdaky bloklar
13. Aýrylan bloklar sany

Geliň mysalda göreliň:

```
file="datafile.txt";
```

```
ist($dev, $inode, $inodep, $nlink$, $uid, $gid, $inodev, $size, $atime,  
$mtime, $ctime, bsize)=stat($file);rint "$file is $size bytes. <br>";rint  
"Last access time: $atime<br>";rint "Last modification time: $mtime <br>";
```

şonda:

```
index.php is 285 bytes.ast access time: September 22 2015 19:50:00ast  
modification time: September 22 2015 18:50:00
```

Ine mysalda görüp durşuňyz ýaly biz özümeze gerekli bolan maglumatlary aýnamyza çykardyk.

chgrp()

Faýlyň degişli bolan toparyny özgertýär.

```
Int chgrp(string faýl, mixed topar)
```

Filegroup()

Faýlyň toparynyň sanyny gaýtarýar, ýagny eýesi bolan toparynyň sanyny.

```
Int filegroup(string faýl)
```

Chmod()

Faýla bolan rugsatlary, ýagny topar, ýa-da başgalaryň nähili hukuklary barlygyny anyklamak, ýagny ýazmak, okamak ýa-da işletmek hukuklaryny özgertmekdir.

`Int chmod(string faýl, int rugsat)`

Hukuklar sekgizlik hasap sistemasynda berilýär. Ýagny edil Unix/Linux sistemalaryndaky ýalydyr.

Mysal:

`chmod ("datafile.txt", 0755) //eýesine hemme hukuklar ýagny 7`

`//topara okamak we işletmek ýagny 5`

`//başgalara hem okamak we işletmek 5`

fileperms()

chmod() funksiýasy bilen berilen rugsatlary görkezýär. Ýagny faýla bolan rugsatlary gaýtarýar.

`Int fileperms(string faýl)`

chown()

Faýlyň eýesini özgertmek üçindir.

`Int chown(string faýl, mixed eýesi)`

fileowner()

`chown()` funksiýasy bilen belgiläp berilen faýl eýesini gaýtarýar.

`int fileowner(string faýl)`

copy()

Faýlyň nusgasyny almak.

`Int copy(string nireden, string nirä)`

mysal:

```
$data_file="data1.txt";
```

```
copy($data_file, $data_file'.bak.') or die ("Could not copy $data_file");
```

rename()

Faýl adyny özgertmek.

```
Bool rename(string öňki_ady, string täze_ady)
```

mysal:

```
$data_file="data1.txt";
```

```
rename($data_file, $data_file'.old.') or die ("Could not rename  
$data_file");
```

unlink()

Faýly öçürmek.

```
Int unlink(string faýl)
```

dirname()

Nähilidir faýla ýoldan, diňe katolygyny alyp aýryp berýär, ýagny **basename()** funksiýasy ýaly emma

bu kataloglar üçindir.

```
string dirname (string ýol)
```

mysal:

```
$path="/usr/local/index.php";
```

```
$dirs=dirname($path);
```

şonda **dirs="/usr/local"** bolýar.

is_dir()

Kataloglygyny barlaýar, eger-de katalog bolsa onda **TRUE** gaýtarýar, eger-de faýl bolsa onda **FALSE** gaýtarýar.

```
bool is_dir(string aty)
```

```
$file="index.html";
```

```
$dirs="/usr/local";
```

```
$isdir=is_dir($file); //isdir=FALSE
```

```
$isdir=is_dir($dirs); //isdir=TRUE
```

mkdir()

Täze katalog döretýär.

```
Int mkdir(string ýol, int görnüşi)
```

Bu ýerde görnüşi=kataloga nähili hukuklar berlişini belgileýär.

opendir()

fopen() ýalydyr, emma tapawudy bu kataloglar üçindir.

```
Int opendir(string ýol)
```

closedir()

opendir() bilen açylan katalogy ýapmak üçin işledilýär.

```
Void closedir(int açyk_katalog_sany)
```

readdir()

Katalogyň içindäki ichki katalog, ýa-da faýyllarny birme-bir okap adyny gaýtarýar.

```
String readdir(int açyk_katalog_sany)
```

mysala serediň:

```
$dh=opendir('.');
```

```
while ($file=readdir($dh)):
```

```
print "$file <br>"; endwhile;
```

```
closedir($dh);
```

Bu ýerde biz duran katalogymyz içindäki hemme faýyllary we kataloglary okap aýnamyza çykarýas.

chdir()

Bu duran katalogymyzy özgertmek üçin işledilýär, ýagny DOS'daky CD ýalydyr.

Int chdir (string katalog)

rewinddir()

opendir() bilen açylan katalogyň başyna alyp baryp goýýat (eger-de soň özgerdilen bolsa).

Geliň indi biz sahypamyz üçin bir kiçik hasaplaýjy ýazalyň, ýagny her bir gireni hasaplap barýar.

Bu siz üçin kiçik bir öwrenmek we öňünden aýdylan funksiýalar bilen ýene hem ýakynrak tanyşmaga kömek berýär.

Men size hasaplaýjynyň kodyny berýän we siz ony öwrenip, özüňize gerekli edip bilýäňiz.

<?

```
$access="hits.txt";
```

```
$visits=@file($access);
```

```
$current_visitors=$visits[0];
```

```
$all_me=(int)$current_visitors+1;
```

```
$fh=fopen($access, "w");
```

```
$success=fwrite($fh, $all_me);
```

```
fclose($fh);
```

```
print "Visited: $all_me";
```

?>

Ine şu kiçijik koddyr.

Faýyllar bilen işlemäne goşmaça

Görüp durşuňyz ýaly biziň faýly server'e ýüklemekde kiçik meselämiz bardy, ýagny ýüklenen faýl öz adyny däl wagtyňça berilen adyny kabul edip bilerdi.

Indi geliň şony ýene başga ýolyny göreliň.

Aşakda getirilen mysaly görüp çykyň.

test.html faýly:

```
<html>
<head>
<title> File Upload </title>
</head>
<body>
<h2> <b> Faýly saýlap ýükle diýene bas </b></h2>
<form action="upload.php" method="post"
enctype="multipart/form-data">
<input type="file" name="filename"><br>
<input type="submit" value="ýükle"><br>
</form>
</body>
</html>
```

upload.php faýly:

```
<html>
<head>
```

```
<title> Yüklendimi? </title>

</head>

<body>

<?php

if(copy($_FILES["filename"]["tmp_name"],

"temp/".$_FILES["filename"]["name"]))

{

echo("Faýl ýüklendi");

}

else

{

echo("Faýl ýüklenmedi");

}

?>

</body>

</html>
```

Ine mysallarda gören bolsaňyz biz bu ýerde GLOBAL \$_FILES y işletdik we faýlyň özüni ady bilen ýükledik.

Ýene goşmaça maglumat gerek bolsa onda aşakdäki mysala serediň.

upload.php faýly

```
<html>

<head>

<title> Fayl ýüklendimi? </title>

</head>
```

```
<body>

<?php

if(copy($_FILES["filename"]["tmp_name"],
"temp/".$_FILES["filename"]["name"]))

{echo("Yüklendi <br>");

echo("Faıl maglumatlary: <br>");

echo("Ady: " );

echo($_FILES["filename"]["name"]);

echo("<br>Ölçegi: " );

echo($_FILES["filename"]["size"]);

echo("<br>Yüklenen ýeri: " );

echo($_FILES["filename"]["tmp_name"]);

echo("<br>Faıl görnüşi: " );

echo($_FILES["filename"]["type"]);

}

else {

echo("Yüklenmedi");

}

?>

</body>

</html>
```

Yene bir oňalyly we gerekli funksiýa bu

scandir()

Bu siz beren katalogyň içindäki hemme faýl we kataloglary görkezýär.

```
array scandir (string katalog [, int saýlamak])
```

Mysal:

```
<?php
```

```
$dir = 'temp' ;
```

```
$files = scandir($dir);
```

```
$sort_files = scandir($dir, 1);
```

```
print_r($files);
```

```
print_r($sort_files);
```

```
?>
```

şonda aýnamyza aşakdäki ýaly bir maglumat çykýar

```
Array ( [0] => . [1] => .. [2] => xpcor_core.dll )
```

```
Array ( [0] => xpcor_core.dll [1] => .. [2] => . )
```

Özüňiz etmek üçin:

Sahypaňyz içindäki hemme faýyllary görkezijini ýagny html ýa-da php, ýagny sahypa kartasyny php'da ýazyň we özüňiz barlap görüň.

Bu belgimiz, onuň işi şondan ybarat “içindäki belgilerden islendik biri”, ýagny eger-de [php] bolsa onda belgiler hatarynda eger-de p, ýa-da h bolsa dogry gelýär.

[0-9] – 0 dan 9 çenli bolan sanlardan islendik birine dogry gelýär.

[a-z] – a harpdan z harpa çenli bolan harplardan islendik biri

[A-Z] – A harpdan Z harpa çenli bolan harplardan biri

[a-Z] – a harpdan başlanyp Z harpa çenli ýagny hemme kiçik harplar we hemme uly harplardyr.

Bular näme üçin gerek? Eger-de biz nähilfir hatarda nämendir, ýagny sanmy â-da harp â-da başga belgilerden birini gözlemeli bolsa onda şu goşmaça belgilerden peýdalanyň bilýäs.

Ýene aşakda goşmaça başga belgileri hem görüp çykýas, ondan soň mysallarda görýäs.

Belgiler

p+ bir sany â-da ýanynda duran bir näçe **p** harpy

p* nol â-da ýanynda duran bir näçe **p** harpy

p? nol â-da bir sany **p** harpy

p{2} iki sany **p** harpyny bildirýär

p{2,3} ikiden üçe çenli bolan **p** harpyny bildirýär

p{2,} iki sany we ondan artyk bolan **p** harplarydyr.

\$ we ^ belgileri bular hatardaky ýerleşen ýerini bildirýär. Ýagny eger-de **p\$** bolsa onda **p** harpy bilen gutarýan hatary bildirýär. Eger-de **^p** bolsa onda başlanyşy **p** harpy bilen başlanandygyny bildirýär.

| bu belgi ýagny nokat her nähili belgini bildirýär, ýagny islendik belgi. Eger-de biz **p.p** diýip belgilesek, onda bu php, â-da pop, â-da islendik başga harp â-da sany â-da belgini bildirýär.

Indi şulary birleşdirip ýene hem gowrak gözlemek belgisini ýazyp bilýäs.

^{2}\$ - islendik we diňe iki sany belgidен

(.*) - we tegleriniň arasynda bolan her nähili hatar â-da hatarlar, belgiler bolmagy mümkindir.

`p(hp)*` - `p` harpy bilen başlanyp, ondan soň bolsa `no1` ýa-da `hp` sözi gaýtarylyp gelmegi mümkin. Ýagny `php` ýa-da `p` ýa-da `phpphp` hem bolmagy mümkin.

Ýokarda görüp çykanlaryňyz arasyna ýagny taýýar, şeýle salynan:

`[:alpha:]` - elipbiýdäki hemme harplar (`aA-zZ`)

`[:digit:]` - sanlar (`0-9`)

`[:alnum:]` - harp we sanlar

`[:space:]` - boş ýer, `space` bar

SETIRLER, SÖZLER BILEN İŞLEMEK FUNKSIYALARY.

`ereg()`

Berilen hatar, söz içinde öňünden belgilenen şablony gözleýär, eger-de tapsa onda `TRUE`, tapyp bilmeýse onda `FALSE` gaýtarýar.

`Int ereg(strong şablpn, string setir, [array tapylanlar])`

mysall:

```
$email="Yash_Halypa@mail.ru";
```

```
$if_com=ereg("(\\.) (com$)", $email);
```

Bu ýerde `if_com=FALSE` sebäbi gutaryşy `.com` bilen gutarmady. Eger-de `email=Yash_halypa@mail.com` bolanda onda `TRUE` bolardy.

Mysal2

```
$url="http://www.yahoo.com";
```

```
$www_url=ereg("^ (http://www\\. ([:alnum:]]+)\\. ([:alnum:]]+) ", $url, $regs);
```

```
if ($www_url):  
    echo $regs[0];  
    print "<br>";  
    echo $regs[1];  
    print "<br>";  
    echo $regs[2];  
    print "<br>";  
    echo $regs[3];  
endif;
```

şonda aýnaňyza

<http://www.yahoo.com>

<http://www.yahoo.com>

[yahoo](http://www.yahoo.com)

[com](http://www.yahoo.com)

şular ýaly ýazgy çykýar. Geliň birme-bir görüp çykalyň näme edenimizi:

1. `^(http://www\.` Bu ýerde biz başlangyjy `http://www.` bilen başlaýan (`\.` → bu biz nokady belgiläp berdik)
2. `([[:alnum:]]+)` Bu ýerde bolsa nokatdan soň san we harplardan ybarat bolan söz.
3. `We ýene \.` bilen gutaryp
4. `([[:alnum:]]+)` Bu ýerde bolsa nokatdan soň san we harplardan ybarat bolan söz.

Bu ýerde görüp durşuňyz ýaly eger `--` de biz `http://www.ertir.php0h.com` etsek onda FALSE bolýar, sebäbi bu ýerde bizde üç sany nokadymyz bar a ýokardaky mysalda bolsa biz diňe 2 sany nokat bilen görkezip gitdik.

Ine ýokardaky mysaldan siz göreniňiz ýaly biz her dürli belgiler ^, + leri işletmäni hem görüp geçdik.

ereg_replace()

Bu funksiýamyz nähilidir şablony (ýagny söz, setir)y gözleýär we siz beren başga şablon bilen özgertýär.

```
String ereg_replace(string şablon, string özgertmek şablony, string setir)
```

Ine mysala serediň:

```
$copy_date="Copyright 1999";
```

```
$copy_date=ereg_replace("([0-9]+)","2000", $copy_date);
```

```
print $copy_date;
```

şonda aýnamyza

```
Copyright 2000
```

diýip çykýar sebäbi siz hemme tertipli gelen sanlary 2000 bilen özgertmegi berdiňiz.

eregi()

Bu edil ereg() funksiýasy ýalydyr, emma tapawudy şunuň ýaly harplaryň uly kiçiligini görmeýär. Ýagny A we a eregi() funksiýasy üçin birdir.

```
Int eregi(string şablon, string setir, [array tapylanlar])
```

mysal:

```
$password="abc";
```

```
if(!eregi("[[:alnum:]]{8,10}", $password):
```

```
print "Invalid password! Passwords must be from 8 through 10  
charactes in length.";
```

endif;

Bu mysalymyzda `$password` özgerýäni içinden her nähili harp, ýa-da san ýa-da başga belgiler gözlenýär we olary uzynlygy 8-10 arasynda bolmasa onda `“Invalid password! Passwords must be from 8 through 10 charactes in length.”` ýazgysyny çykarýar.

eregi replace()

ereg_replace ýalydyr, diňe eregi ýaly uly kiçi harplar bu ýerde bir hil diýip bilýär.

split()

Bu funksiýamyz setirini bir näçe bloklara bölüp berýär, öňünden biz anyklap beren şery boýunça.

`Array split(string şablon, string setir [, int durmak])`

Mysal:

```
$ip="168.192.0.0";
```

```
$ipadr=split(".", $ip)
```

```
print "$ipadr[0] <br>;
```

```
print "$ipadr[1] <br>;
```

```
print "$ipadr[2] <br>;
```

```
print "$ipadr[3] <br>;
```

Muny işledip göreniňizden soň aýnaňyza aşakdäki çykýar.

168

192

0

0

Ŷagny göreniňiz ŷaly, biz beren şert esasynda ŷagny nokatlardan bölüm berdi.

split()

Edil `split()` ŷaly diňe tapawudy şunuň ŷaly, harplaryň uly,kiçiliginiň tapawudy ŷok.

`Array split (string şablon, string setir [, int gutarmak])`

sql_regcase()

Bu goşmaça funksiýa siz ŷazan setirdäki harplar we belgiler birden edil şonuň ŷaly belgi goşýar, eger-de harplar bolsa we olar uly kiçi bolsa onda ulusyny we kiçisini goşup aýna çykarýar.

`String sql_regcase(string setir)`

Mysal:

```
$version="php 4.0";
```

```
print sql_regcase($version);
```

aýnamyza `[Pp] [Hh] [Pp] [ ] [44] [..] [00]` ŷaly ŷazgy çykýar.

Ŷene kábir komandalary hem ŷazyp geçeýin.

str_split()

Bu funksiýa ŷazgymyzy özgerýänlere bölüp goýýar.

`array str_split(string ŷazgy [, int ŷazgy_uzynlygy])`

mysal:

```
<?
```

```
$str="tike et";
```

```
$arr1=str_split($str);
```

```
$arr2=str_split($str, 3);
```

```
print_r($arr1);
```

```
print_r($arr2);
```

```
?>
```

şonda biziñ aýnamyza aşakdákiler çykýar:

```
Array(
```

```
[0]=>p
```

```
[1]=>a
```

```
[2]=>r
```

```
[3]=>c
```

```
[4]=>h
```

```
[5]=>a
```

```
[6]=>
```

```
[7]=>q
```

```
[8]=>i
```

```
[9]=>l
```

```
)
```

```
Array(
```

```
[0]=>par
```

```
[1]=>cha
```

```
[2]=>qí
```

```
[3]=>l
```

```
)
```

Eger-de size nähilidir ýazgyny, maglumaty nähilidir belgilenen uzynlykda çykarmaly bolsa onda näme etmeli?

Munuň üçin,

wordwrap()

şu funksiýa kömek berýär bize.

```
string wordwrap(string ýaxgy [, int uzynlyk [, string bolmak [, boolean  
cut]])
```

bolmak: Bolnan ýerlere \n belgisini goýýar ýagny soňky setir belgisini, ýa-da siz belgilap beren belginiň uzynlygy: bir setirde näçe belgi bolmalydygyny bildirýär

cut: eger-de bu ýere 1 sanyny goýsak onda näçe uzynlyk beren bolsaňyz we sözümiz uzun bolup sygmasa hem sözi bölýär.

Mysal:

```
<?
```

```
$str="Bu ýerde ýene bir tekst";
```

```
$mod_str=wordwrap($str, 10, "<br>");
```

```
echo ($mod_str);
```

```
?>
```

şonda aýnaňyza:

Bu ýerde

ýene bir

tekst

çykýar.

Eger-de:

```
<?
```

```
$str="Bu ýerdeeeee ýene bir tekst";
```

```
$mod_str=wordwrap($str, 10, "<br>", 1);
```

```
echo ($mod_str);
```

```
?>
```

Onda aýnamyza:

Bu

ýerdeeeee

ýene bir

tekst

çykýar, görüp durşuňyz ýaly şolar ýaly tapawudlary bar.

Nähili edip biz berilen ýazgydan gerekli sandaky harpy aýna çykaryp bilýäs?

Siz aýdyşyňyz mümkin ýokarda substr, ýa-da başga komandalar bilen etmegi.

Emma mundan hem oňaýly ýoly bar.

```
<?
```

```
$str="Tester is here";
```

```
echo $str[0];      //"T"
```

```
echo $str[4];      //"t"
```

```
?>
```

şu arada ýene bir kiçik funksiýany ýazyp geçsem.

Siz bilýäň krilçe, ýagny rus ýazgylaryny bir näçe kodirowkada ýazylyp bilýär, olary özüniň arasynda bir-birden geçirmek üçin size

covert_cyr_string()

Funksiýasy kömek berýär.

```
string (convert_cyr_string(string str, string from, string to)
```

Bu ýerde from bu haýsy kodirowkadan, we to haýsy kodirowkaga öwürmek.

Bu ýerde siz from we to a aşakdakileri ýazyp bilýäňiz:

k - KOI8-R

w - Windows1251

i - ISO8859-5

a - X-CP866

m - X-Mac-Cyrillic

Mysal:

```
<?
```

```
$str=" ";
```

```
echo convert_cyr_string ($str, "w", "k")
```

```
?>
```

Inr bu ýerdr siz **Windows1251** formatyndan **KOI8-R** formatyna öwürdiňiz.

PERL ÝALY ÝAZMAK!!!

Eger-de bilseňiz PERL tekstler bilen işlemek üçin iň oňaýly we iň güýçli dildir, iň kyn ýagdaýlarda hem ol tekstleri işläp bejerip bilýär. şonuň üçin PHPda hem PERLde ýazylan ýagny şular ýaly kodlary işledip bolýar, ýagny munuň edilenliginiň sebäbi şondaky, täzedden täze zatlary oýlap tapmasdan, taýýar bar bolanyny işletmekdir.

Geliň mysala seredeliň:

/food/ bu ýerde food sözi iki sany gyňşyk çyzyga alnandyr

/fo+/ bu ýerde bolsa fo bilen başlanyp galanlaryň bolsa ähmiýeti ýokdyr ýagny fo dan soň her nähili belgi bolmagy mümkin.

Mysal:

fool, fo4, food we ş.m.

Perl'de metasymbollar işledilýär ýagny belgä belgi goşulan ýagdaýy.

Ýagny nähilidir belgiden öň \ belgisini goýsak onda onuň manysy özgerýär. Mysal üçin diňe "d" harpy bu "d" harpyny bildirýär, Eger-de u "d" bolsa onda bu sanlary bildirýär.

/([d]+)0000/

\w belgisi bolsa harplary bildirýär.

<([w]+)> bu diýeni <> belgileri arasynda harplar bar, ýagny HTML daki ýalydyr, <body> ýa-da başgalarydyr <b>, <center> hem bolmagy mümkin.

\b bu belgi belgiler araçäginı bildirýär. Ýagny gutarmagydyr.

/sa\b/ Bu diýeni salsa, lisa bolmagy mümkin emma sand sözi bolyp bilmeýär.

\B ýokardaky ýagny \b tersidir. Ýagny başlanyşy.

/sa\B/ sözler sand, sally, emma salsa däl çünki gutarmagy hem sa bilen gutarýär.

PERL ÝALY IŞLEÝÄN KOMANDALAR PHP DA

preg_match()

Setirden şablona dogry gelýän bar ýoklygyny gözleýär, eger-de bar bolsa TRUE eger-de ýok bolsa

FALSE gaýtarýär.

Int preg_match(string şablon, string setir [, array tapylanlar])

mysal:

```
$line="Vi is the greatest word processor ever created!";
```

```
if(preg_match("/\bVi\b/i", $line, $match)):
```

```
print "Match found!";
```

```
print $match[0];
```

```
print $match[1];
```

```
endif;
```

şonda aýnaňyza **Vi** we **i** harplary çykýar ýagny **Vi** bütin gözlemekdi we **i** bilen gutarmalydy.

We tapylanlygy üçin **if** funksiýamyz işledi we aýna islendik ýazgylarymyz çykdy.

preg_match_all()

Berilen hatarda hemme tapylanlary nähilidir özgermeýäne ýazýar.

```
Int preg_match_all(string şablon, string setir, array tapylanlar [, int  
tertiplmek])
```

Tertiplmek:

PREG_PATTERN_ORDER-eger-de tertiplmekde başgasyny belgilemeseňiz onda şu bolýar. Tertiplmek tertipli bolýar, ýagny ilki 0 we onuň içindäki indexlerden tapylanlaryny tutuşlugyna ýazylýar. We başlanyşy 1 we onuň indexlerinde bolsa diňe edil tapylanlary azrak, ýagny hemmesini däl. Aşakda ýene mysal bilen görkezilip geçilýär.

PREG_SET_ORDER- Bu ýerde bolsa 0 yň indexlerinde tapylanlarynyň hemmesi (ýagny bütin), we ondan soň bolsa tapylany azrak, 1 we onuň indexlerinde bolsa ikinji tapylanlar we ony azrak. Geliň mysalda göreliň, sebäbi muny sözler bilen anyk düşündirip bermek ep-esli kyn, mysalda hemmesini doly görýäňiz.

PREG_PATTERN_ORDER

```
<?
```

```
preg_match_all("|<[^>]+>(.*<\/[^>]+>|U", "<b>example<\/b><div align=left>this  
is a
```

```
test<\/div>", $out, PREG_PATTERN_ORDER);
```

```
print $out[0][0].", ".$out[0][1]."\n";
```

```
print $out[1][0].", ".$out[1][1]."\n";
```

```
?>
```

Ine görüp durşuňyz ýaly bu ýerde bizde ikki görnüşli aýna çykamak, ýagny 1 sinde html kodlary işledi, ikinjisinde bolsa ýok ýagny html kodynyň içindeki maglumaty çykdy.

Indi ikinjisini göreliň.

```
<?
```

```
preg_match_all("|<[^>]+>(.*<\/[^>]+>|U", "<b>example<\/b><div align=left>this  
is a
```

```
test<\/div>", $out, PREG_SET_ORDER);
```

```
print $out[0][0].", ".$out[0][1]."\n";
```

```
print $out[1][0].", ".$out[1][1]."\n";
```

```
?>
```

Ine görüp durşuňyz ýaly bu ýerde ilki ikisi hem çykýar, soňundan bolsa tapylanlary çykyp başlaýar.

preg_replace()

Edil `ereg_replace()` ýaly işleýär, diňe `PERL` gözlemek/çalyşmakdyr.

```
Mixed preg_replace(mixed şablon, mixed çalyşmak, mixed setir [, int  
näçesi_özgerdi])
```

preg_split()

`split()` funksiyasy ýalydyr. şablonda bolsa perl ýazgysy bolmagy hem mümkindir.

`Array preg_split (string şablon, string setir, [, int näçesi [, int flag]])`

flag:

Flaglary bir biri bilen bile hem işledip bolýar.

PREG_SPLIT_NO_EMPTY – eger bu flag bolsa onda diňe boş bolmadyk bölümler gaýtýar

PREG_SPLIT_DELIM_CAPTURE – Bu flag eger bolsa onda ýaý içindäki maglumat gaýtýar.

PREG_SPLIT_OFFSET_CAPTURE – her bir tapylan hem gaýtýar.

Mysal:

```
$user_info="+wj+++Gilmore+++++wjgi]more@hotmail.com++++++Columbus+++OH";
```

```
$fields=preg_split("/^+{1,}/", $user_info);
```

```
while ($x<sizeof($fields)):
```

```
print $fields[$x]."<br>";
```

```
$x++;
```

```
endwhile;
```

şonda aýnamyza

wj

Gilmore

wjgi]more@hotmail.com

Columbus

OH

şular ýaly maglumat çykýar. Çünki biz **+** arasyndaky her bir sözi bölüp aldyk, we aýna bir-birden çykardyk.

preg_grep()

Bütün setiri, massiwi seredip çykýar, we şablona laýyk gelenleri bolsa gaýtarýar.

```
Array preg_grep(string şablon, array massiw)
```

mysal:

```
$foods=array("pasta", "steak", "fish", "potatoes");
```

```
$p_foods=preg_grep("/p(\w+)/", $foods);
```

```
$x=0;
```

```
while ($x<sizeof($p_foods)):
```

```
print $p_foods[$x]. "<br>";
```

```
$x++;
```

```
endwhile;
```

şonda aýnamyza

```
pasta
```

```
potatoes
```

çykýar, görüp durşuňyz ýaly, **p** bilen başlanan hemme setirleri gaýtarýar.

chop()

Bu funksiýa setirmiziň soňky bölginden gutarmak we täze setir belgilerini alyp goýýar.

```
String chop(string setir)
```

mysal:


```
$header="Table of Contents \n\n";
```

```
$header=chop($header);
```

şonda `header="Table of Contents"` bolýar, ýagny soňunda `\n\n` täze setir belgileri alyp goýulýar.

str_pad()

`str_pad()` funksiýasy nähilidir setiriň uzynlygyny uzadyl uzaltmak uzynlygyny boş ýer bilen ýa-da önünden belgilenen belgi bilen doldurýar.

```
String str_pad(string setir, int uzynlyk [, string doldurmak_belgisi [, int  
doldurmak_görnüşini])
```

Doldurmak_görnüşini:

`STR_PAD_RIGHT` – doldurmak sag tarapdan bolýar

`STR_PAD_LEFT` – doldurmak çep tarapdan bolýar.

`STR_PAD_BOTH` – doldurmak iki tarapdan bolýar.

Geliň mysalda göreliň.

```
$food ="salad";
```

```
print str_pad($food, 5); //bu ýerde salad sözi çykýar. Ýagny boş ýer  
bilen bile, indiki mysala serediň.
```

```
$header="Table of Contents";
```

```
print str_pad($header, 27, "=== ", STR_PAD_BOTH); //aýnamyza "=== "  
Table of Contents
```

```
// === " çykýar
```

trim()

Bu funksiýa setiri boş ýerlerden we `(\n, \r, \t, \v, \0)` belgilerinden arassalaýar.

`String trim(string setir)`

`strlen()`

Setiriň uzynlygyny şu funksiýa arkaly bilip bolýar.

`Int strlen(string setir)`

mysal:

```
$string="hello";
```

```
$length=strlen($string); //length=5 bolýar.
```

`strcmp()`

Iki sany setiri bir-biri bilen deňeşdirýär, bu ýerde harplaryň uly kiçiligi ähmiýete eýedir.

`Int strcmp(string setir1, string setir2)`

Deňeşdirende gaýdan sanlardan aşakdäkini anyklap bolýar.

- 0 sany gaýtýar eger-de ikisi bir-birine deň bolsa
- <0 bolýar eger-de setir1<setir2 den bolsa
- >0 bolýar eger-de setir1>setir2 den bolsa

Mysal:

```
$str1="butter";
```

```
$str2="butter";
```

```
if ((strcmp($str1, $str2))==0):
```

```
print "Strings are equal";
```

```
endif;
```

Bu mysalda iki sany setir bir-biri bilen deňeşdirilýär we eger-de bir-birine deň bolsa onda `"Strings are equal"` diýen ýazgy çykýar.

`strcasecmp()`

Edil `strcmp()` ýalydyr diňe tapawudy şunuň ýaly bu ýerde harplaryň uly kiçiligi hasaba alynmaýar.

`Int strcasecmp(string setir1, string setir2)`

`strspn()`

Bu funksiýamyz setir1 daki belgileriň setir2 de näçesi barlygyny aýtýar.

`Int strspn(string setir1, string setir2)`

Mysal:

```
$password="12345";
```

```
if(strspn($password, "1234567890") == strlen($password)):
```

```
print "Passwowrd cannot consist solely of numbers!";
```

```
endif;
```

Bu ýerde ilki `password "1234567890"` bilen deňeşdirilýär, we şonuň içinde näç belgi barlygyny anyklaýar ýagny bizde 5 sany belgi dogry gelýär. Soňundan bolsa password'nyň uzynlygy ölçenýär ol hem 5 dyr, ýagny ikisi hem bir-birine deň, diýmek password diňe sanlardan ybarat, şonuň üçin biziň aýnamyza `"Password cannot consist solely of numbers"` diýen ýazgy çykýar.

`strcspn()`

Bu funksiýamyz, setir1 daky belgileriň näçeligini gaýtarýar, haýsylary eger-de setir2 de bolmasa.

`Int strcspn(string setir1, setir2)`

Mysal:

```
$password="12345";
```

```
if (strcspn($password, "1234567890")==0):
```

```
print "Passwowrd cannot consist solely of numbers!";
```

endif;

Bu mysalymyz ýokardaky mysal bilen bir görnüş iş edýär, ýagny barlagda hemme brlgiler setir2 de bolanlygy üçin 0 gaýtýar we biz hem 0=0 lygyny barlap dogrylygyny şu ýazgyny aýnamyzda görýäs.

strtok()

Setiri bloklara bölüp goýýar, ýagny bölmek belgisi görkezilmeli.

String strtok(string setir, string bolmak_belgisi)

Bu funksiýamyzyň bir goşmaçasy bar, ýagny funksiýamyz bütin setiri bölmegi üçin ony biz täze-täze çykarmaly bolýas, her gezek çykaranymyzda bir sany bölüp indikisine geçýär.

Mysalda göreliň:

```
$info="Linux is the best:linuxforum.ru | Linux, Copyrighted";
```

```
//bölmek belgilerimiz :, |, , belgilerdir
```

```
$tokens=":|,";
```

```
$tokenized=strtok($info, $tokens);
```

```
while($tokenized);
```

```
echo "Element = $tokenized <br>";
```

```
tokenized=strtok($tokens); //Bu ýerde biz täzedan setiri berşimiz şert däl
```

```
endwhile;
```

şonda aýnamyza:

```
Element = Linux is the best
```

```
Element = linuxforum.ru
```

```
Element = Linux
```

```
Element = Copyrighted
```

Ýaly maglumat çykýar.

parse_str()

Bu funksiýamyz setirden özgerýän we onuň esasyňy aýryp alýar. Muny mysalda göreliň.

```
Void parse_str(string setir)
```

mysal:

```
$url="fname=wj&lname=gilmore&zip=43210";
```

```
parse_str($url)
```

```
//şonda bizde $fname=wj, $lname=gilmore, $zip=43210 bolýar.
```

```
//ekrana çykaryp göreliň.
```

```
print $fname;
```

```
print "<br>";
```

```
print $lname;
```

```
print "<br>";
```

```
print $zip;
```

Aýna:

```
wj
```

```
gilmore
```

```
43210
```

Ýazgysy çykýar.

explode()

Setiri bir näçe bölümlere bölüp goýýar.

```
Array explode(string belgi, string setir [, int gutarmak_ýeri])
```

Bu ýerfr gutarmak ýerini belgileseňiz setir şonça bölünmeden soň gutarýar, eger-de bermeseňiz onda setir hemmesini bölüp gaýtarýar.

Mysal:

```
$info="wilson | baseball | indians";
```

```
$user=explode("|", $info);
```

```
print "$user[0] <br>";
```

```
print "$user[1] <br>";
```

```
print $user[2];
```

şonda aýnamyza

wilson

baseball

indians

Ýazgysy çykýar.

implode()

Bu funksiýa explode() nyň tersleýini, ýagny birleşdirýar.

```
String implode (string belgi, array setirler)
```

Mysal:

```
$tm=array ("Aşgabat", "Daşoguz", "Balkanabat");
```

```
$all_in_one=implode("|", $tm);
```

```
//şonda all_in_one="Aşgabat | Daşoguz | Balkanabat" bolýar.
```

strpos()

strpos() funksiýasy setirden nähilidir belgini haýsy ýerde durandygyny tapmak üçin işledilýär.

```
Int strpos(string setir, string belgi, [int başlamak_ýeri])
```

Başlamak_ýeri bu setiri haýsy ýerinden gözlemegi başlamalydygyny gözkezýär.

Mysal:

```
$log=
```

```
206.169.23.11:/www/:2000-08-10
```

```
206.169.23.11:/www/logs/:2000-02-04
```

```
206.169.23.11:/www/img/:1999-01-31";
```

```
$pos=strpos($log, "1999");
```

```
print $pos;
```

şonda aýnamyza birinji duşuşan 1999 yň haýsy ýerdedigini gaýtarýar, ýagny biziň mysalda 92 belgidir.

strrpos()

Funksiýasy setirden diňe bir sany belgini gözleýär, we soňky belgini tapýar.

```
Int strrpos(string setir, char belgi)
```

str_replace()

Bu funksiýamyz, setir içinden bize gerek bolan bölegini gözleýär we ony biz belgiläp beren başgasy

bilen çalyşýar.

```
String str_replace(string gözlemek_setir, string çalyşmak_setir, string setir)
```

Mysal:

```
$favorite_food="My favorite foods are ice cream and chicken wings";
```

```
$favorite_food=str_replace("chicken wings", "pizza", $favorite_food);
```

```
//şonda favorite_food="My favorite foods are ice cream and pizza"
bolýar.
```

strstr()

Bu funksiýamyz setirden gözlenen birinji belgini tapýar we ondan soň gelen hemme belgileri gaýtarýar.

```
String strstr(string setir, string göxlemek_setiri)
```

Mysal:

```
$url="http://www.ertir.php0h.com";
```

```
$domain=strstr($url, ".");
```

```
//şonda domain=.ertir.php0h.com bolýar.
```

substr()

Bu başlangyç ýerini belgiläp berilen we uzynlygyny belgilenen ýere çenli bolan belgileri setirden okap gaýtarýar.

```
String substr(string setir, int başlanyş_ýeri [int uzynlygy])
```

Mysal:

```
$car="1994 Ford";
```

```
$model=substr($car, 6);
```

```
//bu ýerde biz 6 belgiden başlap ta soňuna çenli bolan hemme belgileri
aldyk. $model="Ford"
```

```
$model=substr($car, 0, 4);
```

```
//bu ýerde bolsa biz ýylyny kesip aldyk, ýagny birinji belgimiz bizde 0
belgidir, we ondan başlap 4 sany belgi.
```

Eger-de uzynlygyny (-) belgisi bilen bersek, onda setiriň uzynlygy – başlanyş_ýeri – uzynlygy ýagny mysala serediň:

```
$model=substr($car, 2, -5);
```



```
//model="44"
```

```
$model=substr($car, 2, -3);
```

```
//model="44 F"
```

```
$model=substr($car, 2, -1);
```

```
//model="44 For"
```

Ine görüp duran mysallarda görüşüňiz mümkin nähili hasap kitap edilişi. Ýagny uzynlygy 9 başlanyşy 2 ýagny $9-2=7$ we ondan uzynlyklaryny aýryp goýýas.

substr count()

Setirde näçesini gözlemek_setirine laýyk gelşini berýär.

```
Int substr_count(string setir, string gözlemek_setiri)
```

Mysal:

```
$hat="When the rain begins to fall.";
```

```
$count=substr_count($hat, "in");
```

```
//$count=2 bolýar.
```

```
substr_replace()
```

Bu başlanyş ýeri belgilenen we uzynlygy belgilenýänçä setir bölegini çalyşýar.

```
String substr_replace(string setir, string çalyşmak, int başlanyş_ýeri [, int uzynlygy])
```

Işleýşi edil substr ýalydyr, ýagny uzynlyk berilmese setir soňuna çenli çalyşýar we ş.m.

Mysal:

```
$Durmuş=" y söýýän";
```

```
$ady="Hemmä Salam";
```

```
$durmuş=substr_replace($durmuş, $name, 0, 0);
```

```
print $durmuş;
```

```
//şonda aýnamyza “Hemmä salam” ýazgysy çykýar.
```